

ASKERÎ ve ÇAĞATAY TÜRKÇESİ İLE YAZDIĞI ŞİİRLERİ

Cemal AKSU*

ÖZET

Süleymaniye Kütüphanesi Cârullah 1668 numarada Askerî mahlaslı bir şairin Farsça divanı kayıtlıdır. Bu divanın 33b - 36b varakları arasında Askerî'nin Çağatay Türkçesi ile yazmış olduğu 8 manzume mevcuttur. Farsça şiirleri ile Türkçe şiirlerinden anlaşıldığı kadarıyla Askerî, muhtemelen Kânûnî Sultan Süleyman döneminde Orta Asya'dan İstanbul'a gelmiş ve bir müddet burada kalmıştır. Hayatı hakkında kaynaklarda yeterli bilgi olmamakla beraber Farsça ve Türkçe şiirleri ile onun şairliği hakkında bir değerlendirmede bulunulabilir. Bu makalede Askerî ve Türkçe şiirleri hakkında kısa bir bilgiden sonra Türkçe şiirlerinin metni verilecektir.

Anahtar Kelimeler: Askerî, Çağatay Türkçesi, Askerî'nin Türkçe Şiirleri.

ASKERÎ AND HIS POEMS COMPOSED IN ÇAĞATAY TURKISH

ABSTRACT

A Persian divan by a person who used Askerî as a pseudonym, recorded with the number 1668 at Carullah collection in S

üleymaniye Library. The last three leaves of this divan were written with Çağatay Turkish and 8 pieces of verses were existed in these leaves. As understood from his Persian and Turkish poems, Askerî had come from Central Asia to Istanbul and stayed there for a while during the reign of Suleyman, the Magnificent. Although there is not enough information about his life, some comments could be done about him as a poet by evaluating his Persian and Turkish poems. In this paper, first, some information about Askerî and his Turkish poems and the texts of his Turkish poems are going to be given.

Key words: Askerî, Çağatay Turkish, Askerî's poems in Turkish

I. Askerî ve Şiirlerin Bulunduğu Nüsha

Süleymaniye Kütüphanesi Cârullah bölümünde 1668 numara ile kayıtlı Askerî mahlaslı bir şairin divanı bulunmaktadır. Farsça olan bu divanın 33b – 36b varakları arasında şairin Çağatay Türkçesi ile yazılmış birkaç şiiri mevcuttur. Bu yazma ve içindeki Türkçe şiirlerden bizi Fars Dili ve Edebiyatı

Profesörü Dr. Mustafa Çiçekler haberdar etmiştir. Prof. Dr. Mustafa Çiçekler'in 1989 yılında hazırlamış olduğu Yüksek Lisans tezinde bahsi geçen divan hakkında özlü bir bilgi bulunmaktadır.¹

Askerî'ye ait olan bu yazma divan çerçevesi, köşebent ve şemseli kahverengi meşin bir cildin içinde olup 20x14,5 ebadındadır ve her sayfada 13 satır bulunmaktadır. Talik hatla yazılmış olan divan toplam 36 varaktır. Farsça yazılan şiirler yazmanın 33b numaralı sayfasına kadar devam eder. 1b-2b numaralı sayfalarda bir kaside, 2b-28b arasında 89 adet gazel, 28b'de 2 adet rubâi, 28b-33b arasında ise 122 beyitlik bir sâkinâme mevcuttur. 33b-36b sayfaları arasında ise Çağatay Türkçesi ile 70 beyit tutarında 8 manzume yer almaktadır.

Osmanlı Şiirine ait kaynaklarda Askerî mahlasını kullanmış birkaç şair mevcuttur. *Tuhfe-i Nâilî*'de Askerî mahlasını kullanmış iki şair hakkında bilgi verilmiştir.² Bunlardan ilki Edirneli'dir ve Kânûnî Sultan Süleyman devri şairlerindedir. Latîfî, Tezkiresinde Edirneli Askerî hakkında şu malumatı verir:

“Edirnevîdür. ‘Atabe-i ‘aliyye-i Sultânî bendelerinden ve südde-i seniyye-i Hâkânî mülâzımlarından ve bu devir şu’arâsındandır. Muhibb-i âl u evlâd olduğu ecilden nice zaman abdal u ebrârla meşhed-i Murtaşâ nişânesine ve diyâr-ı Kerbelâ'da Hazret-i İmâm Hüseyin âsitânesine yüz sürmüş ve Seyyid Gazi dergâhına Şâh-ı Horasân selâmın ve e'imme-i ‘izâm peyâmın getürmüş abdal-meşreb ve mevâlî-mezheb kimesnedür ve diyâr-ı Bagdatda e'imme-i kirâmdan İmâm Hasan Âskerî âsitânesinde müddet-i medîd ve ‘ahd-i ba'id nice yıllar mukîm ü mücâvir olup ol ‘atebe-i refî'ya intisâb-ı tâmmı olduğu münasebetle ‘Askerî tahallus itmişdür. Dervişâne ebyâtı ve fakr u fenâya mute'allık kelîmâtı vardır.”³

Bu bilgilerden sonra Latîfî, şairin divanından birkaç beyiti örnek olarak verir:

Pâdişâh-ı dehre baş egmez gedâlar var imiş

Mülk-i istignâda hoş ehl-i fenâlar var imiş

Baş açuk abdalunam ben şâh hakkı yâ Hüseyin

* Yard. Doç. Dr., İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Eski Türk Edebiyatı Anabilim Dalı

¹ Mustafa Çiçekler, *Osmanlılar Döneminde Farsça Şiir Söyleyen Şairlerin Eserlerinin Yazmaları*, İ.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 1989.

² Mehmet Nail Tuman, *Tuhfe-i Nâilî*, (Hazırlayanlar: Cemal Kurnaz – Mustafa Tatçı), Bizim Büro Yayınları Ankara 2001, C.II, s.274-275.

³ Rıdvan Canım, *Latfî / Tezkiretü's-Şu'arâ ve Tabsıratü'n-Nuzamâ*, Ankara Kültür Merkezi Başkanlığı, Ankara 2000, s. 389.

Yazdı gamzen sîneme hançer ucıyla ya Hüseyin

İtdi tûg-ı iftirakun şerha şerha sînemi

Dâyimâ abdal dir yâ Hüseyin vâ Hüseyin

Tâs-ı çeşmüm zeyn idüp mercân-ı hûn-ı dîdeden

Gözlerüm yaşın sebîl idüp dirüm sakkâ Hüseyin

Her denînün dönse tan mı çarhı gerdûn üstine

Cinsidür elbetde döner dûn olan dûn üstine

Didüm cismüm serâser dâg kıldum

Bakup didi be sen abdâl imişsün⁴

Latîfî, şairin karakterine uygun bu beyitleri örnek olarak verdikten sonra Askerî'nin tarikat esrarını Handan Dede'den aldığını söyler. Ardından da Askerî'nin bir ara devlet erkânının hizmetine girmeyi ümid ettiğini, bazı vezirlerden yardım istediği halde bir türlü muradına nail olamadığını, neticede zamandan ve zamaneden şikâyet eden bir kaside yazdığını belirtir ve 30 beyit tutarındaki sitem dolu bu kasideyi Tezkiresine kaydeder.⁵

Tuhfe-i Nâilî de ismi geçen diğer Askerî ise Gülâboğlu Şeyh Muhammed Askerî Efendi'dir.⁶ 17.yüzyıl başlarında Kütahya'nın Altıntaş ilçesine bağlı Zemme Köyünde doğan Askerî Muhammed Efendi, 1646 yılında Ümmî Sinan'a intisap etmiş, eğitimini tamamladıktan sonra Kütahya'ya, oradan da İstanbul'a gitmiştir. Birkaç yıl İstanbul'da kaldıktan sonra Afyonkarahisar'da ortaya çıkan müderris açığı sebebiyle oraya davet edilir ve 1693'teki vefatına kadar orada hizmetine devam eder. Birçok yazma nüshası bulunan divanının tenkitli metni

⁴ Canım, a.g.e., s. 389-390.

⁵ Latîfî Tezkiresinde Edirneli Askerî hakkındaki bahsi geçen bölüm şöyledir: "Mumâ-ileyh rahmetu'llahi 'aleyh bir zaman ümmîd-i hizmetle belâ-yı mülâzemetle mübtelâ olup a'yân u erkândan nice der-i mîr ü vezîre varup birinden behre-mend ve ol sevdâdan sûdmend olmayıcak bu husûsda gâyetde müte'ellim ve müte'ezzî olup devrândan ve a'yân-ı devrândan vâfir şikâyet ve kıssa-i pür-gussasın bir kasîde ile hikayet itmişdür. Bu birkaç beyit andandır: Ey gönül a'yân-ı devlet içre himmet kalmadı / Kimden umarsın kerem ehl-i mürüvvet kalmadı ...", Canım, a.g.e., s.390.

⁶ Tuman, a.g.e., s.274.

Mehmet Sarı tarafından yayınlanmıştır.⁷ Bu yayında da görüleceği üzere, Şeyh Muhammed Askerî'nin şiirleri sanat kaygısından ziyade Halvetîliği yayma endişesi ve tasavvuf neşvesiyle söylenmiş manzumelerdir. Bu yönüyle aruz ile söylediği şiirlerde Niyazî-i Mısırî ve Nesîmî'nin, hece ile söylediği şiirlerde ise Yunus Emre'nin tesiri görülür.⁸

Bu yazıya konu olan şiirlerin sahibi Askerî'nin bu iki şairden farklı bir şair olduğunu düşündüren bazı sebepler mevcuttur. Öncelikle Edirneli Askerî'nin dönemin kaynaklarında Farsça bir divan tertip ettiğine dair bir bilgi bulunmamaktadır. Ayrıca şiirlerini yayınladığımız Askerî, Farsça manzumelerinde Doğu memleketlerinden geldiğini söylemektedir. Mehmet Sarı'nın Divanını hazırladığı Askerî Muhammed Efendi'nin şiirleriyle de, aşağıdaki şiirler arasında üslup ve şiir anlayışı olarak bir yakınlık mevcut değildir.

Büyük bir ihtimalle, Süleymaniye Kütüphanesindeki Farsça Divanın sahibi olan Askerî, Orta Asya'dan, Kanûnî Sultan Süleyman döneminde İstanbul'a gelmiş, bir müddet burada kalmış ve Sultana sunulmak üzere bu divanı tertip etmiştir. 15. asırda, henüz İstanbul fethedilmeden önce İslam'ın en büyük ilim, kültür ve medeniyet merkezleri Orta Asya'daki şehirler idi. Özellikle Herat başta olmak üzere, Semerkand, Buhara, Belh ve İsfahan gibi merkezler hem imar faaliyetleri bakımından, hem de ilim ve kültürün o yüzyıldaki en mühim simalarını barındırması yönüyle dikkat çeker. Neredeyse 15. yüzyılın sonlarına kadar bu konularını sürdürmüş olan bu şehirlere ilim tahsil etmek için birçok talebe gelmiştir. Şeyhî, Melîhî, Yazıcıoğlu Mehmed gibi Osmanlı şairlerinin birçoğu bu medreselerde yetişmişlerdi. İstanbul'un fethinin ardından Fatih Sultan Mehmed'in ve oğlu Sultan II. Bayezid'in gayretleri ile 15. yüzyılın sonlarına doğru İstanbul birçok âlim, şair ve devlet adamının gelmek istediği bir kültür başkenti olmuştur.

Fatih Sultan Mehmed döneminde İstanbul'a gelen şairlerin başında Mevlana Hâmidî ve Mevlânâ Kabûlî gelmektedir. Kabûlî'nin nerede doğduğu hakkında kaynaklarda herhangi bir bilgi bulunmamakla beraber bir ara Şirvan'da Şirvan Şah'ın meclislerinde bulunduğunu, daha sonra Fatih Sultan Mehmed'in âlim ve şairlere karşı gösterdiği hürmet ve kıymetin şöhreti ile İstanbul'a geldiğini İsmail Hikmet Ertaylan'ın neşrettiği *Külliyât-ı Divân-ı Kabûlî* isimli eserden öğreniyoruz.⁹ İ. H. Ertaylan, o dönemde Doğu coğrafyasından gelen âlim ve sanatkarların İstanbul'a kabul edilmek için öncelikle Amasya'ya Şehzade Bayezid'in meclislerine geldiklerini, burada kabul gördükten sonra İstanbul'a geçtiklerini belirterek, Kabûlî'nin de aynı yolu

⁷ Mehmet Sarı, *Askerî Muhammed Divanının Tenkitli Metni*, Afyonkocatepe Üniversitesi, Ankara 2007.

⁸ Sarı, a.g.e., s.24.

⁹ İsmail Hikmet Ertaylan, *Külliyât-ı Divân-ı Kabûlî*, İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul 1948.

takip ettiğini belirtir. Çok genç denebilecek bir yaşta vefat eden Kabûlî'nin, Divanı sayesinde o dönem Orta Asya'dan İstanbul'a gelmiş olan Ali Kuşçu gibi âlimler ile İsfahanlı mücellit ve müzehhip Gıyâseddin gibi sanatkarlar hakkında da bilgi sahibi olabiliyoruz.¹⁰

İsfahan'da doğup daha sonra Osmanlı topraklarına gelen bir başka şair de Mevlânâ Hâmidî'dir. Uzun müddet bir hayli şehir dolaşan Hâmidî, en sonunda İstanbul'da sanatkarlara gösterilen hürmetin şöhreti ile Osmanlı ülkesine gelmiştir. Kısa sürede saray çevresine kendisini tanıtmış, önce Mahmud Paşa'nın, daha sonra Fatih Sultan Mehmed'in meclislerine dâhil olmuştur. Yaklaşık yirmi sene kadar sultanın yanında hoş bir vakit geçirmiş, birçok ihsan görmüştür. Kefe'nin fethi münasebetiyle (881 / 1476-77) Sultana sunduğu bir kasidede, Sultanın kendisine bahsettiği hediyeler yerine –sürç-i lisan ederek - başka ihsanlar istediğini söylemesi üzerine itibarı zedelenmiş ve saraydan uzaklaştırılmak kasdiyle Bursa'da I. Murad türbe ve imaretine şeyh olarak gönderilmiştir.¹¹

Yukarıda bahsi geçen âlim, şair ve sanatkarın dışında, özellikle İstanbul'un fethinden sonra bu yeni kültür merkezine Orta Asya'dan gelen daha pek çok isim mevcuttur.¹²Bunlarla beraber Orta Asya'dan birçok mutasavvıfın da Osmanlı Ülkesine geldiği görülmektedir. 15. Yüzyılın en büyük mutasavvıflarından Hâce Ubeydullah Ahrâr, halifeleri vasıtasıyla mensubu olduğu Nakşibendîliğin Hindistan, Hicaz, Suriye ve Anadolu gibi birçok merkeze yayılmasını sağlamıştır. Ubeydullah Ahrâr'ın Fatih Sultan Mehmed döneminde Anadolu'ya gönderdiği Simavlı Abdullah İlahî (v. 896 /1491) ile bu tarikat İstanbul, Bursa ve Rumeli'de kısa sürede gelişmiş ve Anadolu'nun diğer bölgelerine ulaşmıştır.¹³ Sultan II. Bayezid döneminde de Nakşibendîlere aynı rağbet gösterilmeye devam etmiştir. Molla İlahî'den başka Horasan bölgesinden gelen mutasavvıfları Yavuz Sultan Selim ve Kânûnî Sultan Süleyman gibi diğer Osmanlı Sultanları da himaye etmişlerdir. Bu himayenin artarak devam ettiğini gösteren en mühim örneklerden birisi de, 18.yüzyılda Orta Asya'dan gelen Nakşibendî şeyhi Abdullah Nidâî'dir (ö.1174/1760). Nidâî'nin vefatına kadar

¹⁰ Ertaylan, a.g.e., s.23-24.

¹¹ İsmail Hikmet Ertaylan, *Külliyât-ı Divân-ı Mevlânâ Hâmidî*, İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul 1949. İ.H.Ertaylan'ın bu divan neşirlerinden sonra Kabûlî ve Hâmidî'nin Türkçe şiirlerini konu alan bir mezuniyet tezi de hazırlanmıştır: Necla Çobanlı, *XV.Yüzyıl Şairlerinden Hamidi ve Kabulî'nin Türkçe Şiirleri*, İ.Ü. Türkiyat Enstitüsü Mezuniyet Tezi, İstanbul 1949-1950.

¹² Mustafa İsen, 'Orta Asya Türk Edebî Dilinin Anadolu Türk Edebî Diline Etkisi ve Ahmet Yesevî', *Ötelerden Bir Ses*, Akçağ Yayınları, Ankara 1997. Ayrıca bu eserdeki 'Yürü Var Gel Araftan Ya Acemden' başlıklı makalede M. İsen, o dönemde tezkirelerde Orta Asya'dan gelen şairler için "Acem'den geldi" şeklinde bir ibarenin kullanıldığını belirtir ve buradaki 'Acem' kelimesinin Arap olmayan bütün doğu kavimlerini, bir etnik yapıyı belirlemeden çok bir coğrafi bölgeyi kastetmek maksadıyla kullanıldığını söyler.

¹³ Azmi Bilgin, 'Abdullah Nidâî ve İki Şiiri', İ.Ü. Edebiyat Fakültesi *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, İstanbul 1997, Sayı 27, s.61-62.

şeyhlik yaptığı Kaşgârî Tekkesi, Orta Asya Nakşibendîliğinin İstanbul'daki en önemli merkezlerinden biri olmuştur. Farsça Divanının birçok nüshası mevcuttur. Çağatay Türkçesi ile Hz. Peygamber (S.A.V) ve Bahaeddin Nakşibend adına yazmış olduğu iki şiiri Azmi Bilgin tarafından yayınlanmıştır.¹⁴

Bütün bunlardan sonra, şair Askerî'nin hayatı hakkında çok fazla bir şey söylemek mümkün olmamakla beraber Farsça ve Çağatayca kasidesinde Sultan Süleyman ismi geçtiği için şairin Kanunî Sultan Süleyman yahut II. Süleyman devrinde yaşadığı tahmin edilebilir.¹⁵ Askerî mahlasını seçmesinin altında da askeriye mensup olduğunu düşünebiliriz. Çağatay Türkçesi ile yazdığı şiirlerde şair olarak kendisini, Şehname yazarı İranlı şair Firdevsî ile karşılaştırmaktadır: Bu kıyaslanmanın ilki, Firdevsî gibi bir şairin bile sultanın vasıflarını övmekte aciz kalacağını belirttiği beyittir (21 numaralı beyit). İkincisinde ise Askerî, 'şiirlerini eğer Firdevsî görüp okumuş olsa aferin diyerek kendisini tebrik edeceğini' söyler (38 numaralı beyit). Askerî'nin kendisini kahramanlık hikâyeleri anlatan bir şairle kıyaslaması da herhalde meslekî bir tercih olmalıdır.

Yazmanın son sayfasının alt kısmında (36b) "cemâdiyel-âhirin yigirmi yedinci günü Şeyhülislam Seyyid Murtazâ Efendi 1163 Salı" şeklinde bir not mevcuttur. Şeyhülislam Murtazâ Efendi (1694-1758) hakikaten h.1163 yılının Cemâziyelâhîrinde (m. 2 Haziran 1750) şeyhülislam olmuştur¹⁶. Bu küçük not herhalde yazmanın sahibi yahut müstensihi tarafından Murtazâ Efendi'nin Şeyhülislamlığa getirilişi için düşünülmüştür. Yazmanın baş kısmındaki vakıf mühründe de kitabın Ahmed Efendi tarafından h.1173 (m. 1760)'de vakfedildiğine dair bir ibare vardır.

Şairin hayatı hakkında daha tafsilatlı bir bilgi bulunmamakla beraber divanının sonundaki bu 70 beyitlik Çağatay Türkçesi ile söylenmiş şiirleri sanatı hakkında en azından bir değerlendirme yapmaya yeterlidir kanaatindeyiz. Çünkü bu manzumelerde şair divan şiirine ait pek çok imgeyi ustalıkla kullanmıştır. İlk şiir Sultan Süleyman'a yazılmış 24 beyitlik bir kasidedir. Kasidede klasik tertibe uyan şair; güllerle, sümbüllerle, reyhanlarla süslü bir

¹⁴ Bilgin, a.g.m., s.61-71.

¹⁵ Sultan II. Süleyman (Saltanatı 1687 – 1691), Osmanlı tahtında uzun süre kalmamıştır. Bu sebeple Askerî'nin kaside sunduğu padişahın Sultan I. Süleyman yani Kânûnî Sultan Süleyman (Saltanatı 1520-1566) olması ve şairin de 16. yüzyılda yaşaması daha büyük bir ihtimaldir.

¹⁶ Şeyhülislam Murtazâ Efendi, Şeyhülislam Erzurumlu Feyzullah Efendi'nin oğludur. Medrese tahsilinin yanında babasından ve Yenişehirli Abdullah Efendi'den özel dersler alarak yetmiş 1725'te müderris olmuş, 1741'de İstanbul kadısı, 1747'de de Anadolu Kazaskeri olarak atanmış ve 1750'de I. Mahmud tarafından Şeyhülislamlığa getirilmiştir. 1755 yılına kadar bu görevde kalmış olan Murtazâ Efendi, son yıllarında uzleti seçmiş ve 1758'de vefat etmiştir. Mezarı Eyüp Sultan Türbesi civarındadır. Müstakimzâde Süleyman Sâdeddin, *Devhatü'l-Meşayih*, Çağrı Yayınları, İstanbul 1978, s.97-98; *Yaşamları ve Yapıtlarıyla Osmanlılar Ansiklopedisi*, YKY Yayınları, İstanbul 1999, c.II, s.255.

bahçe tasvirinin ardından usta bir girizgâhla Sultan Süleyman'ın methine başlamış sonra kendi şairliğini öven fahriye bölümü ile şiiri noktalamıştır. Daha sonraki 7 şiir ise gazel nazım şekli ile yazılmıştır. Gazellerde de şairin akıcı bir üslub kullandığı görülmektedir. Münserih bahri (Müfteilün Fâ i lün / Müfteilün Fâ i lün) ile söylediği iki gazelde iç kafiyeler dikkat çekmektedir. Askerî, bu iki gazel dışındaki bütün Türkçe şiirlerini remel bahri (Fâilâtün Fâilâtün Fâilâtün Fâilün) ile söylemiştir.

Askerî'nin Türkçe şiirlerinden ikisinde Klasik Dönem Çağatay Edebiyatının en usta şairlerinden Mevlânâ Lutfî ile Ali Şîr Nevâî'nin etkisi dikkat çekmektedir. 6 numaralı gazelin vezin ve kafiyesi ile söylenmiş Ali Şîr Nevâî'nin iki gazeli; 7 numaralı gazelin vezin ve kafiyesi ile söylenmiş Mevlânâ Lutfî'nin bir gazeli mevcuttur. Kıyaslama yapılabilmesi maksadıyla bu şiirler de ilgili gazellerin dipnotuna eklenmiştir.

II. Metin

1

Fâ i lâ tün Fâ i lâ tün Fâ i lâ tün Fâ i lün

1 Her kaçan ol serv-ğad âheng-i cevân eylegey

Bâğbân terk-i gül ü şimşad ü reyhân eylegey

‘Andelîb-i hoş-nevâ gülşende gülni şevkidin

İ‘tikâf itip hemîşe şükr-i Yezdân eylegey

Ğonca-i nevres çemende cümle-i etrâfını

Hoğka-i firûzegün içinde pinhân eylegey

Her kişi aħbâb ile gül vaktide bî-ihtiyâr

Pîşeni bidrûd itip ‘azm-i gülîstân eylegey

5 Bolmağay gülşen kibi rengin ü hûb u hoş-nümâ

Kâğız üzre ger kişi tezhîb efşân eylegey

Gül dırahtın şâhını nâgeh çemende ey köngül

Her kişi körse hayâl-i şâh-ı mercân eylegey

Anğa oğşar çeşmeni suyu çemende kim birev

Közgünü şaykal kılıp şeffâf u rağşân eylegey

Sebze-i nevres çemende bar durur anğa şebîh

Kim kişi zengârmı töküp perîşân eylegey

Ger nesîm-i şubh-dem gülşende ölse ol zamân

Sünbül-i jülîde hem ca‘dın perîşân eylegey

10 Ğonca yafrağ arasında anğa oğşar kim kişi

Tekmedin ârâyiş-i zîbinde hağtân eylegey

Gül dırahtığa kızıl gül bar durur andağ ki yâr

Ğalkasın zînet için la‘l-i Bedağşân eylegey

Bülbül-i hoş-gü dağı gülşende gülni vaktide

Gülge bağıp her zamân teşnî‘-i reyhân eylegey

Bâğbân halvet itip gülşenni gülning vaktide

‘İşret ehlin tâlib-i miftâh-ı bostân eylegey

Bir zamân nağğâş eger gülşenni körse reşktin

Ğâmeni mismâr itip kâğızını pinhân eylegey

15 Her kaçan kim fâriğ olsa özge işlerdin fağîr

İstimâ'-ı güft ü gūy-ı Sa'd u Selmān eylegey

Yok kişiga hiç şuglı andın artuğ ey köngül

Tā ki dāyim midḥat-i Sultān Süleymān eylegey

Luṭf itip 'ācizni ol kılğay ser-efrāz-ı cihān

Hüküm itip fağfürnı maḥkūm-ı ḥākān eylegey

Husrev-i merdüm-nevāz u şehriyār-ı ser-firāz

Luṭf itip ol kaṭreni deryā-yı 'ummān eylegey

Anga oḥşar 'ālem içre luṭfını ḥāşiyeti

Kim çemende dāimā bārān-ı nīsān eylegey

20 Her kişiga ger 'ināyet kılsa ol bir laḥzada

Şefkatidin Husrev-i Īrān u Tūrān eylegey

Kim durur Firdevsi-i Tūsī ki vaşfınıg barıda

Kim cihānda şöhret-i tāriḥ-i dihkān eylegey

Bar durur cism-i za'if ü nātüvān hicr ilgidin

Hem meger luṭfung sini teskīn-i ḥarmān eylegey

Dāimā hoş-vaḳt bol lik ey köngül kim 'ākıbet

Ol Mesihā-dem sanğa müşgilni āsān eylegey

'Askerī ol Husrev-i şāhib-kırān āḥir sini

Luṭf itip 'ālem ara mümtāz-ı akrān eylegey

2

Müfte i lün Fā i lün Müfte i lün Fā i lün

25

Şāhid ü bezm ü ḳadeḥ barça müḥeyyā durur

Bāde kitür sāḳiyā dāmen-i şaḥrā durur

Gülşen-i bāğ-ı İrem devlet-i Kisrā vü Cem

Barça ḥarābāt ara zāhir ü peydā durur

Dilber-i şāhib-kemāl boldu bedī'ü'l-cemāl

La'lida anıng dağı mu'ciz-i 'İsā durur

Zülfi anıng pıç ü tāb közi dağı nīm-h'āb

'Āşık-ı şeydā ḳanı vaḳt-i temāşā durur

Ey şanem-i nūş-ı leb ḥāl ü ḥaṭıng bu'l-'aceb

Cānıma 'ışkıng otı bāşıma sevdā durur

30

Şehd ü nebāt ü ruṭab barça uşol la'l-i leb

Serv-i sehī isteseng ol ḳad-i ra'nā durur

Va'de-i vaşlın kılıp ilgide sāğar alıp

Kildi uşol dil-rübā şoḥbet-i zībā durur

Bādeğā kıldı heves tuttu ilig her nefes

Barça murādıng sini imdi müḥeyyā durur

Çıldı yine 'işve-sâz dilber-i 'âşık-nevâz
'Askerî imdi besî 'âşık-ı şeydâ durur

3

Fâ i lâ tün Fâ i lâ tün Fâ i lâ tün Fâ i lün

Bar durur çehreng sini ey gül'izâr-ı bî-naẓîr
Nâzik ü rengîn ü hûb u hoş-nümâ vü dil-peẓîr

35 Ey köngül da'vî kıılıp 'âlem ara Manşûr dik
Sin yine bîdâ kıılıb-sin güft ü güy-ı dâr u gîr

Bolmağay âzürde ol köylekdin ol nâzik-beden
Ol perîning köylegi kim bar durur nâzik ẓarîr

İsteyen taptı cihânda 'âkıbet mülk ü sipâh
Ol gedâ kim bar idi mundın burun ẓas dik ẓaķîr

Tâ uķup her bir sözümge âferîn kılgay idi
Bolğay irdi kâşki Firdevsî-i rüşen-zamîr

'Askerî'din ẓalgusıdur sini 'ışkıng sözleri
Dehr ara gerçi ẓalıptur kühkendin cüy-ı şîr

4

Müfte i lün Fâ i lün Müfte i lün Fâ i lün

40 'Ayş u ẓarab vaķtide dilber-i ra'nâ kirek

Bâde-i gülfâm için câm-ı muşaffâ kirek

Sin ki bolup-sin yene 'âşık-ı pür-kâfirî
'İşkıdın anıng sanga mezheb-i tersâ kirek

Hâl ü ẓaķı dil-peẓîr la'l-i lebi bî-naẓîr
Vaşlinga anıng manga ẓüsn-i temennâ kirek

Çehresidur bâ-şafâ la'l-i lebi dil-güşâ
Ĝâliye-gün ẓaķtıdın yüzünge ẓuğrâ kirek

Bâd-ı şabâ bî-ķarâr lâle vü gül bî-şümâr
Ehl-i ẓarâb hüşyâr sâğar-ı sahbâ kirek

45

Tâ ki içip bâdeni özünge bilgey ẓelâl
Rind-i ẓarâbât için dîn-i Mesîḫâ kirek

5

Fâ i lâ tün Fâ i lâ tün Fâ i lâ tün Fâ i lün

Ol perî veş ey köngül hem cân ü hem cânân durur
Yüzi vü ẓaķtı dağı güldeste vü reyḫân durur

Cism ü cândın ötgil ey köngül sevdâsıda
Cism ü cânıng 'ışkıda ger bâ'ış-i ḫarmân durur

Şarf boldı dehr ara vaķt-i hoş u 'ömr-i 'azîz
Zülfning 'ışkıda kim ser-rişte-i dermân durur

‘Âşık-ı bî-çâre cevringdin sini ey dil-rübâ
İşikingde has gibi tofrağ bile yeksân durur

50 Boldı tersâ vü müselmân ‘ışkıdın bî-ihtiyâr
Vaşfınır şerhinde hem İncîl ü hem Qur’ân durur

Heer ara ger la‘lidin tapsang murâdı ol zamân
‘Askerî zulmet ara ol çeşme-i hayvân durur

6

Fâ i lâ tün Fâ i lâ tün Fâ i lâ tün Fâ i lün

‘Âşık-ı dil-ğastanı ger dilberî şâd eylegey¹⁷
Anca bardur kim bozuğ ‘âlemnî âbâd eylegey

Ol şanem ger cilveî kılsa çemende ol zamân
Bâğbân terk-i gül ü reyhân u şimşâd eylegey

¹⁷ Ali Şîr Nevâî'nin *Nevâdirü's-Şebâb* Dîvânı ile *Bedâyi'ü'l-Vasat* Dîvânında bu vezin ve kafiye ile söylenmiş gazelleri şunlardır:

İsterim yâri ki könglüm dem-be-dem şâd eylegey / Bilmedim cânımga bîdâd üzre bîdâd eylegey
La'li enfâsıdın açılğay hayâtum goncası / Yok ki 'ömrüm hırmenin bir demde berbâd eylegey
Vasl ile yıkkay göngüldün derd ü gam bünyâdını / Yok ki her dem özge hicrân tarhı bünyâd eylegey
Şem'-i ruhsârı yarutkay tîre könglüm külbessin / Yok ki zülfi düdü anı mihnet-âbâd eylegey
Rişte-i cânımdın açkay nevk-i müjgâni girih / Her birin katlımga yok kim nîş-i pûlâd eylegey
Hiç gülge bolmasun mâyil birev kim serv dik / Dise kim özni hazân devridin âzâd eylegey
Köp Nevâyî nâlesin men' eylemeng kim tâ ki ol / Yârını yâd eylegey elbette feryâd eylegey
(*Nevâdirü's-Şebâb*, Haz. Metin Karaörs, s.633.)

Kim ki bir köngli bozungning hâturın şâd eylegey / Ança bar kim Ka'be vîrân bolsa âbâd eylegey
Gerçi halk âzâdesi min yâr eger bendem dise / Andın artuk angla kim bir bende âzâd eylegey
Yârdın her kim ki bir söz dir tükenmestin burun / İsterem kim evvelidin yana bünyâd eylegey
Yâr hicrânıdın ölgümdür bu nev' irmiş sezâ / Ol kişiğe kim birevge özni mu'tâd eylegey
Niçe sabr evrâkı yazgay könglüm ü bir âh ile / Sarsar-ı 'ışkıng yitip barını berbâd eylegey
Şeyhdin zühd ü riyâyı keşb olur yâ Rab kanı / Deyr pîri kim fenâ resmini irşâd eylegey
Âdem evlâdıda kemdür âdemîlig şîvesi / Âdem irmes ol ki meyl-i âdemî-zâd eylegey
Ni belâdur kim felek her kimge çıkse tîg-i kîn / Yangılıp evvel mining cânımga bîdâd eylegey
Bişe içre dîvler maktûli olsun ey perî / Ger Nevâyî yana 'azm-i Esterâbâd eylegey

(*Bedâyi'ü'l-Vasat*, Haz. Kaya Türkay, s.449-450)

Sebze-i hattı ki gülgün yüzünge zâhir durur
‘Âşık-ı kâmil özünge hatt-ı irşâd eylegey

55 Âkıllı kim dehr ara gaflet bilen ol bir zamân
Bî-mey ü ma'sûktur 'ömrini berbâd eylegey

‘Âşık-ı sâdıktur ol kim ol perîning 'ışkıda
Mihnet ü derdiğa ol özini mu'tâd eylegey

Gül yüzünge bülbül-i şeydâ körüp bî-ihtiyâr
Huṭbe-i tevḥîd oqup efgân ü feryâd eylegey

Dil-rübâlar 'ışkıdın ger şemmeî kıldım 'ayân
‘Askerî Mecnûn sini özünge üstâd eylegey

7

Fâ i lâ tün Fâ i lâ tün Fâ i lâ tün Fâ i lün

Tartayın dip yüz muşavver imdi cânân şüretin¹⁸

Kimdur ol kim tarta alğay ey köngül cân şüretin

60 Kûhken mundın burun 'âşık bolup Şîr'in için

Bî-sütün tâğında kazdı kaşır ü evvân şüretin

¹⁸ Mevlânâ Lutfî'nin bu vezin ve kafiye de söylediği gazel:

Perdedin çıktı ve zâhir kıldı Rahmân şüretin / La'li isbât itti şîrînlük bile cân şüretin
Hem tecellî ve cemâl ü hem celâl ol közdedür / Körgüzür ak u karası küfr ü imân şüretin
La'lı 'ışkıda müneccimga disem hâlmını bak / Tâli'im eşkâlda her dem körer kan şüretin
Ravza bünyâdın tüz itkey közlerim seylâb ile / Körmesem bir dem eger cennette cânân şüretin
Ehl-i ma'nâ irmes u rûşen degül âyînesi / Ol ki körmes barça zerrât içre Sübhân şüretin
Dünyada körgüzdi yüz ü la'l ü ruhsârı manga / Cennet ü firdevs-i kevser birle rıdvân şüretin
Kuş tili yalbardı Lutfî niçe kim bülbül bigin / Körmedi kangunça ol yüzi gülîstân şüretin

(Lutfî Divanı, Haz. Günay Karaağaç, s.155-156.)

Ƙıldı ol zâhir ol şüretni naqqâş-ı ezel
Ol küni kim Ƙıldı ol bünyâd insân şüretin

Her kişi kim sebze-i haţţımı kördi nâgehân
Gülsitânnıng tigreside taptı reyhân sūretin

Tiledim min Tingri'din ol dil-rübânnıng vaşlını
Terk itip huld-i berin ü hūr u rızvân şüretin

Sordum irse derdime dermân didi yüzümge baƘ
Körsetiptur 'Askerî'ğa imdi dermân şüretin

8

Fā i lā tün Fā i lā tün Fā i lā tün Fā i lün

65 Ğonca kim gülşende dâim zînet-i gülzârdur
Belki ol rengin şürâhî demî gülnârdur

Nesteren irmes çemen yüzide belki ey refiƘ
Keyfiyet vaqtide baştın tüşken ol destârdur

Za'ferânî hil'atidindür nişanı ğâlibâ
Ol sarıĝ gül kim hemişe zînet-i gülzârdur

Sebze irmes gülşen içre tâhir olğan ey köngül
Belki yirning yüzige tökülgen ol zengârdur

Ƙâmeti bardur şanevber dik laţif ü hoş-nümâ

Gül yüzi ol dil-rübânnıng ser-be-ser gülzârdur

70 'Askerî'ning hâlidin ger sorsalar andaƘ digil
Server-i iklim-i ma'nâ hâzin-i esrârdur

KAYNAKÇA

- Azmi Bilgin, 'Abdullah Nidâî ve İki Şiiri', İ.Ü. Edebiyat Fakültesi *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, İstanbul 1997, Sayı 27, s.61-62.
- Günay Karaağaç, *Lutfî Divanı*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1997.
- İsmail Hikmet Ertaylan, *Külliyât-ı Dîvân-ı Kabûlî*, İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul 1948.
- İsmail Hikmet Ertaylan, *Külliyât-ı Dîvân-ı Mevlânâ Hâmidî*, İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul 1949.
- İsmail Ünver, 'Hâmidî'nin Türkçe Şiirleri' *Türkoloji Dergisi*, Ankara Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yayınları, C.6, S.1, Ankara 1974, s.197-233.
- Kaya Türkay, *Ali Şîr Nevâyî / Bedâyi'ü'l-Vasat*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2002.
- Mehmet Nail Tuman, *Tuhfe-i Nâilî*, (Hazırlayanlar: Cemal Kurnaz – Mustafa Tatçı), Bizim Büro Yayınları Ankara 2001.
- Mehmet Sarı, *Askerî Muhammed Divanının Tenkitli Metni*, Afyonkocatepe Üniversitesi, Ankara 2007.
- Metin Karaörs, *Ali Şîr Nevâyî / Nevâdirü's-Şebâb*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2006.
- Mustafa Çiçekler, *Osmanlılar Döneminde Farsça Şiir Söyleyen Şairlerin Eserlerinin Yazmaları*, İ.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 1989.
- Mustafa İsen, *Ötelerden Bir Ses*, Akçağ Yayınları, Ankara 1997.
- Müstakimzâde Süleyman Sâdeddin, *Devhatü'l-Meşayih*, Çağrı Yayınları, İstanbul 1978.
- Necla Çobanlı, *XV. Yüzyıl Şairlerinden Hamidi ve Kabuli'nin Türkçe Şiirleri*, İ.Ü. Türkiyat Enstitüsü Mezuniyet Tezi, İstanbul 1949-1950.
- Rıdvan Canım, *Latîfî / Tezkiretü's-Su'arâ ve Tabsiratü'n-Nuzamâ*, Ankara Kültür Merkezi Başkanlığı, Ankara 2000.
- Yaşamları ve Yapıtlarıyla Osmanlılar Ansiklopedisi*, YKY Yayınları, İstanbul 1999.